

YABANCI DİLDE EĞİTİM

Prof.Dr. Suna Tevrüz

Yabancı dilin önemi ülkemizde gittikçe artmakta, aileler çocuklarını yabancı dille eğitim yapan okullara sokmak için büyük çaba ve masraflara girmekte, üniversite adayları yabancı dille eğitim yapan fakülteleri tercih etmekte, iş piyasasında dil bilenler, diğerlerine tercih edilmektedir. Yabancı dil öğreten kursların, yabancı dille eğitim yapan özel okulların sayısında artış olmaktadır. ODTÜ ve Boğaziçi Üniversitesinin yanısıra, 2547 sayılı ve 4.11.1981 tarihli yüksek öğretim kanununun 49.maddesi ile "üniversitelere de yabancı dille eğitim yapabilme fırsatı verilmiştir" (Başaran, 1983, s.49). Böylece üniversitemiz de yabancı dille eğitim yapma akımına kapılmıştır.

Demircan'ın (1988,s. 123) belirttiğine göre bugün Türkiye'de yabancı dilde (özellikle İngilizce ile) eğitim yapan birçok üniversite bulunmaktadır. Boğaziçi, ODTÜ ve 1986-87'de eğitime başlayan Bilkent Üniversitesi bunların belli başlılarından olup, İngilizce dili ile eğitim, bu üniversitelerin tüm fakülte ve bölümlerini kaplamaktadır.

Hacettepe, İstanbul ve Marmara Üniversitelerinde ise eğitim sadece bazı fakültelerde ve bazı bölümlerde yabancı dil ile sürdürülmektedir. Meselâ Marmara Üniversitesinin Tıp Fakültesi, kuruluşundan itibaren eğitimini İngilizce ile yapmaktadır. Aynı üniversitenin Eğitim Fakültesinin Fen Bölümü ise 1986-87 ders yılında İngilizce ile eğitime geçmiştir. İktisadi İdari Bilimler Fakültesinin Bahçelievler kampüsündeki İşletme ve İktisat Bölümlerinde dersler Türkçe ile yürütülürken, Fikirtepe kampüsündeki aynı adlı bölümler, ve ayrıca Uluslararası İlişkiler Bölümü İngilizce ile eğitim vermektedir. Tabii bu arada öğrencileri İngilizce ile eğitim görebilecek duruma getirebilmek amacıyla Marmara üniversitesi bir yıllık İngilizce Hazırlık okulunu da bünyesine dahil etmiştir.

Marmara üniversitesi yabancı dille eğitimde sadece İngilizce'ye bağımlı kalmayıp aynı fakültenin Kamu Yönetimi Bölümü Fransızca ile eğitime başlamıştır.

Bütün bu olugulara dayanarak, üniversitemizde yabancı dilde eğitim verme eğiliminin artmakta olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim günlük gazetelerimizde de bu yayılmanın tehlikelerinden bahseden makaller yer almaya başlamıştır. Bu makalelerde, yabancı dil bilmenin

önemi üzerinde durulmakta, ancak Öner (1986) yabancı dili öğrenmek için öğretimin yabancı dille yapılmasının gerekmediğini iler sürmekte, bütün uygulamaların milli dilin gelişmesinde zararlı olacağını ve ana dilin sadece günlük ihtiyaçları karşılamakla sınırlı kalacağını belirtmektedir. Soysal (1988), yabancı dille eğitim yapma "furyasının", Türkçe'nin bir bilim dili olarak işlenmeden kalmasına, "yabancı dil konuşma güclüğü olan değerli öğrencilerin bir yana itilip değersizlerin sıf dil üstünlükleri dolayısıyla ön plana" çıkmalarına, öğretimin yavaşlamasına ve bir kuşağın "beyin göçü için hazır duruma" getirilmesine yol açacağını; Yazıcı (1989) ise "yabancı dilin amaç olmayıp, uygarlığı izlemek için bir araç olduğu" nun unutulduğuna değinmiştir. Aynı noktaya değinen Güvenç (1985, s.126), toplumumuzun eğitim bilincinin yabancı dille eğitim ile yabancı dil öğretimi arasındaki farkı henüz yeterince kavrayıp ayıramadığını belirtmektedir. T.Yücel'e göre (Hamuloğlu, 1989) Türkiye dışındaki ülkelerde benzer uygulamalara bazı Afrika ülkelerinde rastlanmaktadır. Ancak bu ülkeler uzun süre sömürge olarak yaşamışlardır ve bu süre içinde kültür dili olarak bir yabancı dil zaten yerleşmiştir. Bu topluluklar ayrı dillere sahip olan kabilelerden oluştuğu için ortak dil ihtiyacını yeleşmiş olan batı diliyle karşılamaktadırlar. Fas ve Tunus'ta öğretimin uzun süre Fransızca olduğunu söyleyen Yücel, yakın bir tarihte bağımsızlıklarına kavuşan bu ülkelerin, yüksek öğretimi ana dilleriyle yapma çabası içine girdiğini ve bu çabanın gerçekleştiğini ifade ederek "Biz ise.. yarım yüzyıldan fazla Cumhuriyet döneminde anadilimizde yüksek öğretim yaptıktan sonra bir geriye dönüş gösteriyoruz" demektedir.

Hem Türkçe, hem de İngilizce ile eğitim yapan bölümlerde sosyal bilimlerle ilgili konularda ders vermiş bir öğretim elemanı olarak aklıma sıkça takılan bu ve kesin cevabını bulamadığım bir soru vardır: Üniversitelerde gittikçe artma eğilimi gösteren yabancı dilde eğitimin amacı nedir.

Eğitimin belli başlı hedeflerinden birinin, yetiştirilen öğrencilerin belli bilgiler kazanıp bu bilgileri yeni durumlara uygulayacak biçimde yeteneklerini geliştirmek olduğu söylenmektedir. (Ertürk, 1972; Oğuzkan, 1981). O halde acaba üniversitelerde yabancı dille eğitim yaptığımız zaman bu yetenekleri mi, yoksak yabancı dil kullanma yeteneğini mi geliştirmede yardımcı oluyoruz sorusu, cevaplama zorluk çektiğim bir soru olmuştur.

Dersi İngilizce ile anlatırken, bilhassa Hazırlık'tan gelenlerin "anlamıyor" olarak yorumlanabilen donuk bakışları, aynı dersi Türkçe gören öğrencilere nazaran bu öğrencilerin derse katkılarının daha az oluşu, soru sormakta, tartışmaya girmekte, öğretilen kavramlarla ilgili örnekler vermekte daha pasif oluşları, eğitimin belli başlı hedefini yerine getirme hususunda tereddüt yaratıcı durumlar olmuştur. Hem İngilizce

hem de Türkçe olarak ayrı bölümlerde vermiş olduğum aynı dersle ilgili konular ve kavramlar -gözlemlerime göre- Türkçe'nin öğretim dili olduğu bölüm öğrencilerine günlük olay ve durumlarla, kısacası yaşantılarıyla ilgili konularda daha fazla çağrışımlar yaparken, İngilizce ile eğitim yapılan bölüm öğrencilerinde bunlar daha az olmaktadır.

Tamamen şahsi olan bu gözlemlerimin doğru olup olmadığını incelemek amacıyla M.Ü. İngilizce İşletme Bölümü birinci ve ikinci sınıf öğrencileri üzerinde yapmış olduğum bir araştırma gözlemlerimi hiç de çürütür mahiyette değildir (Tevrüz, 1989).

Bir teorinin iki kavramını tanıtan bir İngilizce diğeri Türkçe iki metin iki grup öğrenciye dağıtılarak, günlük hayattan metindeki bu kavramlara uygun düşen örnekler vermeleri istenmiştir. Örneklerin kavramlara uygunluğu, anlama puanı olarak kaydedilmiştir. Ancak, İngilizce cevap verme durumunda kalanların ifade zorluğu çekebilecekleri ve bu yüzden anlama puanının düşebileceği düşünülerek öğrencilerin yarısından cevalarını Türkçe, diğer yarısından ise İngilizce vermeleri istenmiştir. Cevaplarını ister İngilizce, ister Türkçe versin, İngilizce metni alanların anlama puanı Türkçe metni alanlara nazaran mânidar bir biçimde düşük olmuştur . Ayrıca örneklerin çeşitliliği bakımından da İngilizce metni alanlar Türkçe metni alanların gerisinde kalmıştır.

Bu sonuca göre anadilimiz eğitim amacına daha uygun olduğu hükmüne varabiliriz. M.Ü. bünyesinde bir araştırma grubu tarafından İngilizce Hazırlık Okulunun eğitimiyle ilgili sorunları ve görüşleri incelemek maksadıyla yapılan bir çalışma da aynı hükmü destekler mahiyettedir (Kalfazade, Oran, Sekban ve Tınaz, 1989). Akademik programa, hazırlıktan geçtikten sonra katılanların % 53'ü, İngilizce'yi zaten bildikleri için hazırlıktan geçmelerine gerek olmayan öğrencilerin ise % 35'i derslerin ve kitapların Türkçe olmasının öğrenimlerini kolaylaştıracağını söylemişlerdir. Ders izlemede ve not tutmada güçlük çektiklerini, derslerin İngilizce olmasının derse aktif olarak katılmalarını güçleştirdiğini ifade etmişlerdir. Bu sonuçlar, yabancı dil uğruna akademik eğitimden bazı kayıplar verildiğini işaret etmektedir.

Bir takım zorluklarla karşılaşmalarına rağmen öğrenciler niçin yabancı dilde eğitim yapan okullara rağbet etmektedir?

Sosyal Talep

İngilizce Hazırlık Okulun eğitimiyle ilgili soruları ve görüşleri inceleyen araştırmada (Kalfazade ve diğerleri, 1989) öğrencilere sorulan sorulardan biri şudur: Eğitimi İngilizce olan bu okulu seçmenizin sebebi nedir? Verilen cevaplar bu sebeplerin ilk beşinin, önem sırasına göre şu

şekilde dizildiğini göstermektedir:

1. Daha geniş imkanlara sahip olma
2. Yurt dışında eğitim imkanlarına sahip olma
3. Eğitimin daha verimli olacağı düşüncesi
4. Yurt dışında iş imkanları bulma
5. İngilizce'yi geliştirme

Eğer bir toplumun yaygın, milli ve resmi dili Türkçe ise, ama bir başka dilde eğitim yapma temayülü artıyorsa, yabancı dilin bu toplumun bir ihtiyacını karşıladığı söylenebilir. Gittikçe artan sayıda üniversite ve fakültelerin yabancı dil ile eğitime geçerek, eğitim sisteminde bir değişme yapmalarının bu ihtiyaca cevap vermede ve mezunlarına "daha geniş imkanlar" hazırlamada hizmet ettiği ileri sürülebilir. Zaten eğitim sistemini sosyal olgulardan soyutlamak mümkün değildir. Her ülkenin eğitim sistemi bir yandan o toplum ve kültürün özelliklerinden ve değişmelerinden etkilenirken, öte yandan o toplum ve kültürü etkiler (Turhan, 1964, s.16-19; Ertürk, 1927, s.33-37; Oğuzkan, 1981, s.27; Yarış, 1981, s.124-130). Öğrencilerin yabancı dilde eğitim yapan okulları tercih etmeleri ve yabancı dilde eğitim veren okulların çoğalması, böyle bir etkinin göstergelerinden biri olarak kabul edilebilir.

Öğrencilerin tercihlerinin en önemli sebebi "daha geniş imkânlar kavuşma"dır. Demek ki öğrenciler arasında yabancı dil bilmenin imkânlar alanını genişlettiği şeklinde bir algılayış vardır. Nitekim çalıştıracak eleman arayan kuruluşların gazetelerde çıkan ilânlarında "iyi İngilizce bilme" şartının sıkça kullanılmaya başlanması ve hatta bazı ilânların İngilizce olarak verilmesi, öğrencilerin bu tercih sebebinin bir sosyal talep niteliğinde olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin, İngilizce ile eğitim yapan fakülteleri seçme sebepleri arasında bulunan "yurt dışında eğitim yapma ve iş imkânları bulma" Soysal'ın (1988) değindiği "beyin göçü" tehlikesini işaret eden bir taleptir. Öğrencilerin, yabancı dilde eğitim veren yüksek öğretim kurumlarını bir "sıçrama tahtası" olarak algıladığı imajını vermektedir.

İlk beş tercih içine girmeyen ama bazı öğrenci gruplarının önemli saydığı ve eğitim yoluyla elde edebileceklerini düşünüp bekledikleri bir tercih sebebi daha vardır: okul çevresinin daha seçkin olacağı düşüncesi ve toplumda daha saygın bir yere sahip olma beklentisi. Bu açıdan Tıp öğrencileri ile İktisadi İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri karşılaştırıldığı zaman, İngilizce ile eğitim görmenin "saygınlık, seçkinlik" yönünden Tıp öğrencileri için önemli olmadığı (herhalde meslekleri itibarıyla toplumda zaten muteberdirler), buna mukabil diğer öğrenciler için önemli olduğu

görülmektedir. İngilizce'yi hazırlıkta öğrenenler ile orta öğrenimde zaten öğrenmiş olanlar arasında da bu bakımdan fark vardır. Yabancı dili hazırlıkta öğrenenler için "saygınlık" önem taşırken, diğerleri için önemli değildir. Öyle anlaşılıyor ki yabancı dil bilme, toplum içinde sosyal statü işareti olmuştur. Öte yandan istisnasız bütün öğrencilerin İngilizce'yi öğrenmek ve geliştirmek istemeleri, yabancı dilin, imkânları genişletme fonksiyonuna da sahip olduğunu göstermektedir. Görülüyor ki, yabancı dil bir takım sosyal beklentilerin gerçekleştirilmesi için bir araç olarak algılanmaktadır.

Nitekim, M.Ü. İngilizce İşletme Bölümünün açılması ve geliştirilmesinde önemli katkısı olan Serpil (1988) eğitimin temelinde öğrencilerin belli ihtiyaçlarını karşılamamanın yattığını söylerken, toplumdaki sosyal ve ekonomik güçlerin eğitim üzerindeki etkisini ve bu etki karşısında eğitimin karşılamak zorunda kaldığı sosyal talebi dile getirmektedir.

Eğitimi yönlendiren sosyal, politik ve ekonomik güçler, eğitimi bir yandan bir takım beklenti ve istekleri içeren sosyal taleplerle karşı karşıya bırakırken, öte yandan ülkenin ihtiyacı olan **insan kaynağını yetiştirme talebi**'ni de karşılama durumunda bırakır (Oğuzkan, 1981, s.10; Hesapçıoğlu, 1984, s.31-44). O halde üniversiteler yalnız toplumun talep ettiği şeyi değil, ülkenin gelişmesi için ihtiyacı olan insan kaynağını da hazırlamak durumundadır (Cramer ve Browne, 1956, s.197). Kalkınma ve endüstrileşmeye ağırlık veren günümüz Türkiye'sinde insan kaynağı eğitimi, özellikle vurgulanması gereken bir husustur (Varış, 1981, 1981, s.203). İşte bu yüzden eğitim görevini yüklenenler heşeyden önce toplumun ihtiyacının ne olduğu sorusunu çok iyi cevaplanırmak zorundadırlar (Ertürk, 1972, s.33) hangi iş sahasına ne oranda ihtiyaç duyulduğu, bu mesleklere girenlerin kazanması gereken özelliklerin neler olduğu bilinmelidir. Eğitimin amaçları bu ihtiyaçlara göre belirecektir. Bu noktada eğitimin amaçlarının neler olduğu sorusu ortaya çıkmaktadır.

Eğitimin Amaçları

Ertürk, eğitim amaçlarını üç aşama içinde inceler (1972, s.14-15). Bunlardan birinci **uzāk hedefler**'dir ve bular politik felsefeyi yansıtır. Bu açıdan XII. Milli Eğitim Şûrâsında (1988, s.8-36) gerek o dönemin başbakanı Özal'ın, gerekse o sırada Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı olan Güzel'in açış konuşmaları gözden geçirildiğinde, Türkiye'nin büyük bir gelişme ve kalkınma hamlesi içinde hızla değiştiğinin, gittikçe dışa açıldığının, Avrupa topluluğunun bir üyesi olma yolunda olduğunun ve 21. yüzyılda bilgisayar enformasyon teknolojisine ulaşabilmek için Türkiye'nin de bu çağa uyacak değişme ve gelişmeleri göstermesi

lüzumunun vurgulandığı, ve bunun yolunun da eğitimden geçtiğinin ileri sürüldüğü görülmektedir. I. Gençlik Şûrâsının "2000 Yılıın Gençliği" (1988, s.65) konulu toplantısında da benimsenen prensiplerden biri, "gençliğin 2000 yılının dünyasının sorunlarını anlayabilecek ve çözüm bulabilecek şekilde her konuda bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesidir.."

Her iki şûrâda ileri sürülen görüşlerin ve kabul edilen ilkelerin, Ertürk'ün deyimiyle uzak hedefler olduğunu söyleyebiliriz. Hedef, batıya yetişmek, batı içinde yer almaktır; yolu da eğitimidir. Aslında bu uzak hedefin hiç de yeni bir hedef olmadığını hepimiz Atatürk'ün "muasır medeniyet seviyesine ulaşma" düsturundan da bilmekteyiz. Ancak son iki şûrâda görüşleri birleştirecek olursak batı, "enformasyon topluluğu", "ileri sanayi ülkeleri" olarak tanımlanmakta; Avrupa topluluğuna katılma ve bu toplulukta bütünleşmenin önemine değinilmekte; 2000'li yıllarda dünya ile ekonomik, teknolojik, siyasal ve kültürel bütünleşmenin artmış olacağı, ve bu bütünleşmeden doğacak sorunlarla Türkiye'nin karşı karşıya geleceği belirtilmektedir. Buarada bilgisayar teknolojisinin ve kullanımının, ve başta İngilizce olmak üzere yabancı dil eğitiminin önemi vurgulanmaktadır. "2000 yılı Türk gençliğinin dış dünya ile rekabet edebilmesini sağlamak üzere bir yabancı dili iyi bilmesi vefakat kendi benliğini sürdürebilmesi için Türkçe'nin korunarak ve geliştirilerek genç kuşaklara emaneti gereklidir" ifadesi, I.Gençlik Şurasında kabul edilen bir ilkedir (1988,s.66).

Görülüyor ki uzak hedefler içinde batı standartlarına ulaşma önemli bir yer almakta; bunun yolunun eğitim olduğu kabul edilmekte, yabancı bir dil bilmenin bir araç olarak üzerinde durulma, ve H.C.Güzel,... "gittikçe birbirine yaklaşan bir dünyada milli dilin önemi daha da artmaktadır.." diyerek Türkçe'nin önemini vurgulamaktadır (s.434). XII. M.E. Şûrâsının Yüksek Öğretim Komisyon raporunda "yabancı dilde yüksek öğretim yapan mevcut kurumların korunması, yenilerinin açılmaması gerektiği" belirtilmiştir (s.212). Aynı şûrânın Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Komisyonu raporunda ise, "Yüksek öğretim kurumlarında yabancı dil öğretimine önem verilmesi kaçınılmaz bir zarurettir. Ancak bölümler veya fakülteler halinde eğitim ve öğretim dili olarak Türkçe'nin yerine yabancı dilin geçirilmesi şeklinde moda haline gelmiş eğilimlerin yarattığı sakıncalar göz önünde bulundurulurken bu konu üzerinde hassasiyetle durulmalıdır" görüşüne yer verilmiştir (s.48).

Görülüyor ki batı standartlarına ulaşma ve batı içinde yer alma amacıyla yabancı dil önemli bir araç olarak ele alınmaktadır, fakat eğitimin yabancı dilde olması hususunda tereddütler vardır. Anadilin ve yabancı dilin eğitimdeki yerini biz hâlâ bir tartışma konusu olarak günlük gazetelerdeki tartışma sütunlarında dile getirirken, başka ülkeler anadilin önemini çoktan kavramış olmalı ki eğitimlerini kendi dilleriyle yapmaktadırlar.

İstanbul'daki konsolosluklara giderek yetkili görevlilerden aldığım bilgilere ve ülkelerindeki eğitim konusunda bilgi veren broşürlerde yazılanlara göre, mesela teknolojik gelişme bakımından bugün üst sıralarda olan Japonya'nın, Avrupa topluluğu ülkelerinden biri olan Danimarka'nın, Amerika Birleşik Devletleri'yle politik ve ekonomik yönden yakın ilişkisi olan İsrail'in eğitim dili kendi anadilleridir (Japanese Colleges and Universities, 1987; Studying in Denmark, 1987; The Hebrew University of Jerusalem, 1987). Bu ülkelerde eğitim görmek isteyen yabancı uyruklu öğrenciler bile o ülkenin dilinden sınava girerler. O dili bilmeyenler, dil öğreniminden geçtikten ve başarılı olduklarına kanaat getirildikten sonra akademik programa geçebilmektedirler. Yalnız İsrail, yabancı uyruklu öğrenciler için bir yıllık eğitim veren özel programla açmıştır. Bu bir yıllık özel programlarda yabancı uyruklu öğrenciler İngilizce ile eğitim görmektedirler. Üç ülkenin de ortak olan yanı, üniversite öğrencilerinin, bugün artık en yaygın bilim dili olarak kabul edilen İngilizce'yi de bilmeleridir. Ancak bunu temin etmek için bu ülkeler eğitimlerini o dille yapma yerine, o dili ayrı bir ders konusu olarak öğretmektedirler. Bu uygulama, XII.M.E. Şûrâsına katılanların anadili görüşleriyle uygunluk göstermektedir. Bu görüşler, eğitimin anadilde yapılmasına ağırlık vermekte, ama uzak hedef olan batı standartlarına ulaşma ve batıyla bütünleşmenin de önemi vurgulamaktadır.

Ülkemizdeki yüksek eğitimin amacı da uzak hedef paralelindedir. Kabul tarihi 4.11.1981 olan 2547 no.lu Yüksek Öğretim Kanununda (1984, s.6-7) belirtilen eğitim amaçları A,B,C olarak üç bölüme ayrılmıştır. A bölümünde yedi madde vardır. Bunların dördünde "iyi bir Türk vatandaşı olma" özellikleri, üçünde beden, ruh, zihin ve bilimsel düşünme gücüyle ilgili özellikler maddeler halinde sıralanarak bunların öğrencilere kazandırılması amaç olarak belirtilmiştir. B bölümünde "çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı haline gelmesini sağlamak" için ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmada katkıda bulunacak ve hızlandıracak programlar uygulamak ve böylece Türk devletinin refah ve mutluluğunu arttırmak amacı yer almaktadır. C bölümünde ise amaç, bilimsel faaliyetler yoluyla "bilim dünyasının seçkin bir üyesi haline gelmek, evrensel ve çağdaş gelişmeye katkıda bulunmak" tır.

Uzak hedef hamle yapma, büyüme, gelişme olduğuna göre ülkeyi bu doğrultuda yönlendirebilecek bilgi ve yeteneği sahip bir grup insana ihtiyacımız var demektir. Bu insanların bilgi, yetenek, kültür açısından *seçkin* bir grup olması beklenir. Bunları yetiştirecek olan yerler de üniversitelerdir. Ve yüksek öğretim kanunu, amaçlarını uzak hedef doğrultusunda belirlemiştir.

Ertürk (1972, s.14-15), uzak hedeflerin genel hedeflere biçim verdiğini söyler ve bunları eğitimin genel hedefleri, okulun genel hedefleri olmak üzere ikiye ayırır. Eğitimin genel hedefleri, "uzak hedefin bir bakıma yorumu ve hatta dökümü gibi anlaşılabilir" der, ve bu hedefin eğitim felsefesini yansıttığını ileri sürer. Cramer ve Bowne ise (1956,s.197), her ülkenin kendine göre bir eğitim felsefesine sahip olduğunu, bu felsefenin genellikle kelimelere dökülmediğini, ama okul sisteminin işleyiş biçiminden bu felsefenin ne olduğunun çıkarılabileceğini öne sürerler. Yine aynı yazarlara göre eğer bir ülkede üniversite çeşitli alanlarda lider olabilecek seçkin (elit) grubu yetiştiren bir yer olarak kabul ediliyorsa, o ülkede orta öğretimin fonksiyonu bu liderlerin seçilmesi ve bunların üniversiteye girmek üzere hazırlanmasıyla sınırların, (Fen liselerinin açılması sanıyorum bu maksatlardır). Ama eğer üniversite nüfusun büyük bir kısmına hitaeden genel eğitim basamaklarından biri olarak kabul ediliyorsa, orta öğretim yaygın bir biçimde herkese açık olur.

Öğrencilerini sınavla seçen Fen liseleri, yabancı dille tedrisat yapan özel okullar ve Anadolu Liseleri hariç, ülkemizde ilkokulu bitiren herkese orta öğretim açıktır. Dolayısıyla her yıl üniversitelerin kapasitesini aşan sayıda mezunlar vermektedir. Sınırlı kapasitesinden dolayı her mezunu bünyesine dahil edemeyeceği için üniversitelerimiz lise mezunlarını sınavla almaktadır. Yani bu sınavın amacı, yetiştireceği elit grubu seçmek değil, aşırı sayıdaki talepleri belli bir sınırdan tutmak içindir. Zaten bu yüzdendir ki üniversiteye giriş sınavlarının neyi ölçtüğü pek açık değildir. Bu durumla üniversitelerimiz sadece genel eğitim basamaklarından biri olarak kalmaktadır. Tabii bu durumda batı standartlarına ulaşma, batıyla bütünleşme amacı sadece bir "arzu olmaktan ileri gidemez.

Hem orta öğretimde hem de üniversitelerde eğitim felsefesi açısından bir ikilem var gibidir. Orta öğretim hem herkese açıktır, hem de her nedense sadece fen bilimleri konusundaki seçkin grubu yetiştirmekle sınırlanmıştır. Eğitim dili Türkçe de olabilir, yabancı dil de.. Üniversitelerimiz, alacağı öğrencileri seçmektedir ama yetiştireceği insan kanağı bakımından hangi vasıfları aradığı belli değildir. Orta öğretim fen alanında seçkin grup yetiştirmeye yönelirken, üniversitelerde öğrencilerin çoğunluğu sosyal bilimler alanlarında yoğunlaşmaktadır.

Orta öğretim ile yüksek öğretim arasında bir kopukluk vardır. Bu durumda, eğitim felsefesinin ne olduğunu çözmek hayli zordur. Öte yandan üniversitelerimizdeki artan kontenjanlar, fiziki olarak yeterli olmayan sınıflar, labratuarlar, aletler ve hatta öğretim üyesi sayısı, eğitim kalitesini düşürmekte; bu durumda ülke için gerekli insan

kaynağının yetiştirilmesindeki görevini ne derece yerine getirebildiği de bir soru işareti olarak kalmaktadır. O halde Ertürk'ün üç aşamada ele aldığı eğitim hedeflerinden olan eğitimin genel hedefi veya eğitim felsefesi açısından bir boşluk vardır.

Okulun genel hedefi ise eğitimin "hedefleri çerçevesi içinde kalınarak fakat okulun yetiştireceği insangücünün mahiyeti dikkate alınarak saptanır" (Ertürk, 1972, s.15). Eğitimin genel hedefi açısından bir boşluk olduğundan fakülte ve bölümlerin böyle bir hedefin çerçevesi içinde kaldıkları söylenemez. Ama uzak hedefler doğrultusunda bir takım faaliyetlerin mevcudiyeti dikkati çekmektedir.

Ekonomik politikanın ihracata yönelmesi, endüstrileşmeye, bilgisayar kullanımına ağırlık verilmesi, Avrupa Topluluğuna üye olma gayesi ve gayretleri uzak hedeflerle ilgilidir. Bu arada üniversite sayısındaki artışlar, mühendislik alanlarının genişlemesi, bilgisayar eğitiminin yoğunlaşması, üniversite bünyesinde Avrupa Topluluğu enstitülerinin açılması, işletme ve yönetim bilimleri ile ilgili bölümlerin çoğalması da uzak hedefleri yansıtır gibidir. Nitekim Serpil (1988, s.4-5), yönetimde ustalaşmanın, Türkiye'nin gelişmesinin mihenk taşlarından biri olduğunu, ve ülkenin kaçınılmaz bir biçimde uluslararası itibarı olan işadamlarına ihtiyacı olduğunu belirtirken uzak hedef doğrultusunda işletme okullarının genel hedeflerini işaret etmektedir.

Eğitim amaçlarının gelişmesinde son aşamayı oluşturan, **özel hedefler**'dir (Ertürk, 1972, s.15). Özel hedefler, öğrenciye kazandırılması uygun görülen özelliklerdir. Dolayısıyla yapılacak olan eğitimin muhtevası bu özel hedeflerle oluşur. Bunlar bir yandan uzak hedefe yöneliktir, öte yandan genel eğitim hedefi ve felsefesiyle tutarlıdır. Genel eğitim hedefi ve felsefesinde bir boşluk olduğuna göre, üniversiteler bünyesindeki fakülte, bölüm ve okulların özel hedefleri, uzak hedef doğrultusunda ve onu yorumlayış biçimine göre şekillenecek demektir. Özel hedeflerin muhtevasını, lüzumlu insan kaynağını yetiştirmeye yönelik ders programları oluşturur. Bu programları oluştururken, bazı fakülte ve bölümlerde yabancı dilin eğitim dili olarak seçilmesi acaba hangi amaca hizmet etmektedir.

Bu soru farklı yönlerden tartışılabilir. Konuyu ilkönce eğitim durumlarında **ekonomiklik** kavramı açısından ele alalım.

Ekonomiklik

Öğrenme bir yaşantı ürünüdür ve "bu yaşantının ekonomik olması beklenir" (Ertürk, 1972, s.84). Bir öğrenme yaşantısının bir'den fazla amaca hizmet etmesi mümkündür. Yani bir öğrenciye belli bir alanda bir takım beceriler kazandırılırken aynı anda başka beceriler de kazandırılabilir. Ertürk bunu "bir taşla birkaç kuş vurma" olarak

adlandırmaktadır (1972, s.93). Üniversitelerimizin çeşitli fakülte ve bölümleri belli alanlarda insan kaynağını yetiştirirken öğretimi yabancı dil ile yaptıklarında, öğrenciler konularını öğrenirken aynı zamanda yabancı dili de öğrenmektedirler. Bu durumda yabancı dille tedrisat, ekonomiklik şartına hizmet etmektedir. Ancak, İngilizce Hazırlık eğitimiyle ilgili sorunlar ve görüşleri inceleyen araştırma, hazırlıktan yetişenlerin ve bilhassa dil öğrenimine ilk seviyeden başlayıp araştırmanın uygulandığı sırada ikinci ve dördüncü sınıflarda olanların, bir yıllık İngilizce eğitimini yeterli görmedikleri, bu sürenin daha uzun olmasını istedikleri anlaşılmıştır. Bu ifadeler bir taşla iki kuşun pek de vurulamadığını göstermektedir. Hele bunu dördüncü sınıf öğrencileri söylediği zaman, eğitimde geçirdikleri yılların onlara yabancı dili kazandıramadığı gibi mesleki bilgiler açısından da eksik kaldıklarını göstermektedir; ve ekonomikliği olmadığı gibi bir kayıptır da. Yabancı dili orta eğitimde öğrenmiş olarak gelenlerin aynı sorunla karşılaşmamaları, bu kaybı telafi edemez.

Elit Grubun Yetiştirilmesi

Yabancı dilde eğitim yapma sebebini başka nerede arayabiliriz? Uzak hedefler batı standartlarına ulaşma, batıyla bütünleşme hamlesinde önemli rol üstlenecek bir elit grubun lüzumuna işaret etmektedir. İleri sanayi toplumlarıyla ilişkilerimizi geliştireceğimize göre bu grubun en azından bir yabancı dili çok iyi bilmesi, ve Demircan'ın da belirttiği gibi yabancı dil eğitiminin amaçlarından olan "ana dilde bulunmayan daha ileri bilgi kaynaklarına açılması ve o yabancı dili kullanan kimse veya kuruluşlarla türü biçimlerde etkileşimde" bulunması gerekir (Demircan, 1988, s. 159).

Türkiye'de İşletme Eğitimi isimli makalesinde Serpil (1988, s.5) "eğitim planlayıcıları, elit bir grup oluşturan iş adamlarının ihtiyacını farkettilerinde çeşitli zamanlarda İngilizce ile öğretim veren işletme okulları kurmuşlardır" der. Demek ki yabancı dille daha ileri bir mesleki eğitim yapılabileceği düşüncesi vardır. Boğaziçi ve ODTÜ gibi İngilizce tedrisatlı üniversitelerden mezun olanların iş piyasasında diğer üniversite mezunlarına göre daha fazla tercih edilmeleri bu düşüncüyü doğrular gibidir. Ancak konuya farklı bir açıdan bakıldığında, yabancı dil ile "iyi eğitim arasında, sebep-sonuç ilişkisi gibi görünen bu bağlantının korelatif bir bağlantı olmaktan öteye gidemediği görülür. Yabancı dilde eğitim yapan üniversite, fakülte veya bölümlerdeki öğrenci sayısı, tedrisatı Türkçe olan bölümlere göre çok daha azdır. Mesela M.Ü.sinde Türkçe ile eğitim yapan işletme bölümü birinci sınıfa yaklaşık 250-300 öğrenci alınırken, İngilizce ile eğitim yapan işletme bölümüne 50-60 öğrenci alınmaktadır. Aynı durum Türkçe ve İngilizce ekonomi

bölümleri için de geçerlidir. Daha verimli bir öğrenim ortamı hazırlaması bakımından küçük sınıfların büyük sınıflara göre daha avantajlı olduğu reddedilemez. Bu fakülte veya bölümler elit bir grup yetiştirme düşüncesiyle kuruluyorsa, bu grubun yetiştirilmesinde yabancı dil mi, yoksa ideal sınıf ortamı mı etkilidir sorusu açık bir biçimde cevaplandırılmalıdır. Ashnda bu sorudan daha önemlisi "istenilen elit grup yetişmekte midir" sorusudur. Türkçe ve İngilizce metinler kullanarak anlamının ölçüldüğü araştırmamızda, ingilizce kullanıldığı zaman anlamının ve çoğaltarak üretmenin zayıfladığı görülmektedir. Bu durum, yabancı dilde eğitimle elit grup yetiştirme düşüncesine ters düşmektedir. Yabancı dilde eğitimin, daha iyi yetişmiş olmanın kriteri olarak kabul edilebilmesi için, aralarında sebep-sonuç ilişkisi olduğunu gösteren delillere ihtiyaç vardır.

Sonuç

Belirgin bir eğitim felsefesine sahip olmayışımız bugün üniversitelerimizi, ülkenin gerektirdiği insan talebini karşılamaktan ziyade bir takım sosyal talepleri karşılamak durumunda bırakmakta ve yanlış bir alanda çaba sarfetme durumu içine sokmaktadır. Tıpkı aynı malı piyasaya süren üretim birimlerinin piyasada daha fazla pazar bulma çabasını andırırçasına, yüksek eğitim birimleri yabancı dilde eğitime geçerek piyasadaki paylarını yükseltmeye çalışmaktadırlar. Yabancı dilde eğitim yaparak adeta sosyal prestij kazanma yoluna gidilmektedir. Bu durum öğrencilerin yabancı dilde eğitim görme ile sosyal statü kazanma arasında yaptıkları eşleştirmeyi andırmaktadır. Böylesine bir eşleştirme eğitimin şekilci bir perspektiften algılandığını, esasına inilmediği gösterdiği gibi, ana dil aleyhinde bazı tutumlara yol açma ihtimalini de ortaya çıkarmaktadır. Yabancı dille eğitimin anadilde eğitime tercihi zamanla anadilin değerlendirilmesinde de etkisini göstererek bu dille ilgili olumsuz inançların gelişmesine yol açabilir.

Sosyal taleplerin seyrine göre değişme gösteren eğitim sistemi, toplumun gerçek ihtiyaçlarının nabzını tamamiyle elinde tutarak gelişmeyebilir (Turhan, 1964, s. 16). Çünkü sistemin belli bir noktasındaki değişme o sistemin pek çok yönünü etkiler. Toplumdaki değişme eğitim sistemini değiştirirken, eğitimi sistemindeki değişme de toplumu değiştirir. Değerlerde, nomlarda beklentilerde değişmeler olur; yeni arzu ve ihtiyaçlar ortaya çıkar. Yabancı dilde eğitimin yaygınlaşması da toplumda yeni ihtiyaç ve talepler yaratabilir. Turhan'a göre (1964, s. 16) "bunların bir kısmı derin ve esash ihtiyaçlar olduğu halde, büyük bir kısmı zahiri, günlük, modaya t'abi geçici ihtiyaçlar olabilir". Bunların sahtesini hakikisinden ayırmak güç olduğu için eğitim

sistemi, Turhan'ın deyimiyle "yamalı bir bohça" gibi gelişebilir. Tabii bu durumda asıl ihtiyaçlar göz ardı edilerek, benzemek istenilen modelin yüzeysel özellikleri taklit edilir. Bunun verdiği ve vereceği hasarları önlemek için eğitim planlayıcıları uzak hedeflerin dökümünü ve yorumunu çok açık bir biçimde yaparak bu hedeflerin işevuruk tanımını ortaya koymalıdır. Üniversiteler, orta öğretimin eksigini tamamlayan kuruluşlar değildir. Üniversiteye girebilen her genç Türkçe'yi ve bir yabancı dili "iyi" bilerek gelmelidir.

Orta öğretimle yüksek öğretim arasındaki kopukluğun giderilip belli bir eğitim felsefesinin geliştirilmesi ve üniversitelerimizin eğitim çaba ve faaliyetlerinin biran önce ülkenin ihtiyacı olduğu insan kaynağını yetiştirme alanına ağırlıklı olarak sokulması en büyük dileğimizdir.

KAYNAKLAR LİSTESİ

- Başaran, E.K. (1983). *Üniversite ve fakültelerle ilgili kanun ve yönetmelikler. 1st. Üniv. Yayın No. 3171. İstanbul; Fakülteler Matbası Cramer, J.F. & Browne, G.S. (1965). Contemporary education: A comparative study of national systems. N.Y.: Burlingame: Harcourt, Brace & World. Demircan, Ö. (1988). Düünden bugüne Türkiye'de yabancı dil. İstanbul Remzi kitabevi.*
- Cramer, J.F. & Browne, G.S. (1965). *Contemporary education: A comparative study of national systems. N.Y.: Burlingame: Harcourt, Brace & World Demircan, Ö. (1988) Düünden bugüne Türkiye'de yabancı dil. İstanbul Remzi Kitabevi*
- Ertürk, S. (1972). *Eğitimde Program Geliştirme. Yelken-tepe Yayınları: 4, Ankara: Hacettepe Üniv. Basımevi.*
- I.Gençlik Şurası (1988). *Raporlar, görüşmeler, kararlar. 2000 yılının gençliği. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi s.63-103,*
- Güvenç, B. (1985). *Kültür konusu ve sorunlarımız (2. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi*
- Hamuloğlu, C. (24.7.1989). *Yüksek öğrenimde yabancı dil tartışması. Cumhuriyet.*
- Hesapçıoğlu, H. (1984). *Türkiye'de insangücü ve eğitim planlaması Ank. Üniv. Eg. Bil. Fak. Yayınları, No.127, Ankara Üniv. Basımevi.*
- Japanese Colleges und Uniersities (1987). A guide to institutions of higher education in Japan. Tokyo: Maruzen Co., Ltd*
- Kalfazade, N., Oran, N., Sekban, M. & Tınaz, P. (1989). *Student opinion on English-Medium education and preparatory education. M.Ü. Yabancı Diller Eğitim ve Öğretim Uygulama Merkezi. Yayın No.89/16.*
- XII. Milli Eğitim Şurası (1988). *Raporlar, görüşmeler, kararlar. Açılış konuşmaları (s. 8-36), Yüksek öğretim (s.209-280), Türkçe ve yabancı dil eğitimi (s. 413-453). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.*
- Oğuzkan, T. (1980). *Educational systems: An introduction to structures and functions with special reference to Turkey (2nd ed) İstanbul: Boğaziçi Üniv. Publications, No.192.*
- Öner, N. (1986). *Yabancı dille öğretim. Tercüman, Ocak.*
- Serpil, A. (1988). *Business education in Turkey. J. of Contemporary Management. No.1 s.1-7. A Publication of the Research Center for Administrative Sciences of M.Ü., Göztepe, İstanbul.*
- Sosyal.M. (1988). *Türkçesiz gençlik Milliyet, 22 Ekim.*
- Studying in Denmark 91987. Facts about Denmark. Copenhagen K.: The Royal Danish Ministry of Foreign Affairs, Press and Cultural Relations.*

- Tevrüz, S. (1989). Eğitim: yabancı dil mi, yabancı dilde mi. M.Ü. İşletme Bilimleri araştırma merkezi, Yayın No. 1989/001.**
- The Hebrew University of Jerusalem (1987). Admission guide for the overseas student.**
- Turhan, M. (1964). Maarifimizin ana davaları ve bazı hal çareleri (2. baskı). İstanbul: Bedir Yayınevi**
- Variş, F. (1981). Eğitim bilimine giriş (2.baskı) Ankara Üniv. Eğitim Fak. Yayınları, No.98. Ankara Sevinç Matbaası.**
- Yazıcı, H. (1989). Yüksek öğretimde vazgeçilmez 5 temel kavram. Cumhuriyet, 13 Ocak**